

NEWS

OF THE NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES OF THE REPUBLIC OF KAZAKHSTAN

SERIES OF SOCIAL AND HUMAN SCIENCES

ISSN 2224-5294

Volume 6, Number 316 (2017), 178 – 183

UDC 821.512.122-1

S. K. Kozhagulov

Zhetysu State University named after I. Zhansugurova, Taldykorgan
Sailau.24@mail.ru

WE TAKE CARE HERITAGE OF ABAY

Abstract: The article discusses the theoretical basis of textual criticism, scientific justification of the text history, basic principles of modern textual criticism and the original textual experiments in Kazakh literature, systematization and publication of AbaiKunanbayev's book. Abay's works were first published as a collection in 1909 in St. Petersburg; prepared them for printing his son, Turagul Abayuly and cousin KakitayYskakov. Next editions were based on recordings of Abay's poems made by Murseit Bikeuly as self-manuscripts of the poet have not survived, but his poems were distributed among the people orally. The collection includes a brief biography of the poet. For connoisseurs and researchers this collection of poetry remained as a valuable tool in promoting the creativity of Abayfor a long time.

The first collected works of poet, textual finds of Abai's poems were considered in this work. This article is considered the theoretical basis of textual criticism. Analyze errors in a collection of works of the poet, textual research on the poems of Abay. Provides a scientific rationale for the study of the history of the text, expounded basic principles of textual criticism and textual experiences in Kazakh literature, promoting the systematization and publication of Abay's books.

Key words: Textual, discrepancy, canon, edition, proofreader, heritage, transformation of a text, conceptual positions.

С.К. Қожағұлов

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті, Талдықорған қаласы

АБАЙ МҰРАСЫНА МҰҚИЯТ БОЛАЙЫҚ

Аннотация: Мақалада текстология ғылымының теориялық негіздері, ғылыми негіздеу, зерттеу тарихы, мәтінтанудың негізгі принциптері бастапқы текстологиялық тәжірибелер, қазақ әдебиетіндегі текстологияның жай-күйі қарастырылады.

Ел ішіндегі Абай өлеңдерінің көшірмелері, Мүрсейт, Садуақас, Оразке, т.б. көшірме нұсқалары, 1909 жылы К.Ысқақовтың Петербуртта бастырған Абай өлеңдерінің жинағы Абай өлеңдерін текстологиялық тұрғыдан тексеруге мүмкіндік туғызғанын, ақын өлеңдерін жариялау барысында текстологиялық жағынан артық-кем түсіп жатқан жайлар болғаны ғылыми түрде сарапталады. Абай мұрасының бізге жеткені көшірме нұсқалар болғандықтан текстологиялық тұрғыдан тексеру жұмыстарының күрделігін, алғаш Абай мұрасын бастыруға талап қылған Кәкітай, Тұрағұлдар ақынның ел арасына тарап кеткен шығармаларын жинап, Мүрсейтке көшіртіп, қате жазылған сөздерді мүмкіндігінше тексеріп, түзетіп баспаға ұсынғанын дәйектейді.

Абай шығармаларының тұңғыш текстологы М.Әуезовтың бұл салада атқарған ғылыми ізденістерін, Абай өлеңдері шын мәніндегі өзінің табиғи бастапқы қалпындағы өлең өрнегіне 1933 жылы жарияланған тұңғыш жинақтан бастап түсе бастағанын, Абай өлеңдеріндегі шумақ, тармақ, бунақтардан кеткен қателіктерді де орынды атап көрсетеді.

Ақын мұрасының конондық тексін қалыптастыруда абайтанушы ғалымдарымыздың жан-жақты текстологиялық зерттеулер жүргізгенін атай отырып, Абай шығармаларынан әсіре бояу, асыра астарлы мағына іздеу де ізден жаңылдырар ілкі түсінбестікке соғуы мүмкін екендігін ескертеді.

Тірек сөздер: Текстология, канон, басылым, корректор, мұра, мәтін, тізім, қолжазба.

Ел ішінде Абай өлеңдерінің көшірмелері болуы, Мүрсейт, Садуақас, Оразке, т.б. көшірме нұсқалары, 1909 жылы К.Ысқақовтың Петербургта бастырған Абай өлеңдерінің жинағы-бәрі де Абай өлеңдерін текстолог-гиялық тұрғыдан тексеруге мүмкіндік туғызды. Абай өлеңдерін жариялау барысында текстологиялық жағынан артық-кем түсіп жатқан жайлар болды. Оның басты себебі - ақын қолжазбасының бізге жетпегендігінде. Бізге жеткені көшірме нұсқалар болғандықтан және олардың “Мұсылманша жазудың шатақ уағында” жазылғанын ескерсек текстологиялық жұмыстың аса күрделілігі де түсінікті. Алғаш Абай мұрасын бастыруға талап қылған Кәкітай, Тұрағұлдар ақынның ел арасына тарап кеткен шығармаларын жинап, Мүрсейтке көшіртіп, қате жазылған сөздерді мүмкіндігінше тексеріп, түзетіп баспаға ұсынғаны белгілі.

М. Әуезов «... Абайдың баспаға шығуында тарихтық бірінші зор еңбек етуші – Кәкітай» еңбегін айрықша айта келіп, «...ақынның тілегінен тыс түрде редактордың өзінше бөлшектеуі редакторлық, ғылымдық дұрыс түрі деуге болмайды» [1] деп әділ сынады, «Абайдың жинақ болып шығуы зор қадірлі тарихтық іс болғанымен, ойдағыдай шыға алмағанына» [2] қынжылады. М.Әуезов “... біздің асыл нұсқа есебінде сүйенетініміз–сол Мүрсейттің көшірмелері” [3] десе де, Мүрсейт қолымен көшірілді деген 1905, 1907, 1910 жылдары нұсқалардың өзінде де текстологиялық ауытқулар бар.

І.Жансүгіровтің 1923 жылы жазылған “Абай кітабы” атты мақаласы Ташкентте басылып шыққан Абай өлеңдері жинағында кеткен қателерге текстологиялық түзетулер жасауымен құнды. І.Жансүгіров: “Тегінде Абай мұсылманша жазудың реттелмеген, шатақ уақытындағы жазушы, сондықтан Абайдың өлеңін түзетіп, жаңа жолмен жазу, қайбір сөздерін мағыналасуға ауыр тиетіні анық”, -дей келіп, [Жансүгіров І. Абай кітабы. Тілші газеті. 1923 жыл 8 мамыр] өлең жолдарында кеткен 21 түрлі жаңсақтықтарды көрсетеді. Текстологияда қалыптасқан қисынды болжам арқылы, мысалы: «“Кез болсақ кайғы жазарға” жазарға емес, “я зарға”, немесе «ие сені бітірген қиян дөңге» емес, ием сені бітірген иен дөңге, «Кіреден мойын кесілсе», кіреден емес, “кердең” мойын“ т.б.- деп түзетулер жасайды.

Алла деген сөз жеңіл,
Аллаға ауыз жол емес.
Ынталы жүрек, шын көңіл,

Өзгесі хаққа қол емес. „Бұл екі жолдағы “қол мен жол” айырбасталып түскен. Абайдың бұл жыры кітаптың басындағы нөмірінде дұрыс жазылған, ортасында түзетілмеген»-дейді. Абай мұрасына жауапкершілікпен қарап, жинап бастыру ісінде абай болмақ керек екенін алғаш ескерткен, Ілияс: “...тегінде Абай өлеңнің, жырдың ұйқасына өте сактық қылатын ақын. Өлең жырлардың нықтарында қыл сыймайтын қию бар. Басқалардай пікір үйлесетін жанамалау сөзді әкеле салмайды, тізбегіне әдемі келетін ұнасымды сөзді, пікірдің ішіндегі ұйқасымды да қарамайды. Абайдың өлеңін дұрыстағанда бұл ескерілуі керек”- [Жансүгіров І. Абай кітабы. Тілші газеті. 1923 жыл 8 мамыр] деп түйіндейді.

Абай шығармаларындағы өлең өрнектерінің өзіне тән бастапқы қалпын сақтай бермегенін 1923 жылы “Ақжол” газетінде Ғ. Сағди де ескерткен.

Абай мұрасының текстологиясы жайында жазылған еңбектер ішінен Қ.Мұхаметқановтың 1959 жылы жарық көрген “Абай шығармаларының текстологиясы” [4] еңбегінің құндылығын атап өту орынды. Б.Кенжебаевтың, [5] М.Бөжевердің [6] мақала, зерттеулері, Т.Абдрахмановтың, “Социалистік Қазақстан” газетінің 1953 жылғы 23 шілдедегі санында жарияланған “Абай шығармаларының текстологиясы жайында” деген мақаласы, Р.Сыздықованың “Абай мұрасы жайында” деген “Қазақ әдебиетінің” 1965 жылғы 13 тамыздағы санында жарияланған мақаласының Абай мұрасының жинақтарын бастыруда игі ықпалы болды. Абайтанушы М.Мырзахметов “Мүрсейт қолжазбаларының әрі 1909 жылғы жинақта да Абай поэзиясы өзінің табиғи қалпындағы өлең өрнегін көп жерлерде сақтай бермеген. Мұның себебінің бірі Абай өлеңін көшіріп таратушылар қазақ өлеңінің табиғатына ұлы ақын тыңнан енгізген өлеңдегі жаңа түрлердің сыр сипатын жете тани алмауында жатса керек. Абай шығармаларының тұңғыш текстологы М.Әуезовтың бұл салада атқарған ғылыми ізденістері арқылы ғана Абай өлеңдері шын мәніндегі өзінің табиғи бастапқы қалпындағы өлең өрнегіне 1933 жылы жарияланған тұңғыш толық жинақтан бастап түсе бастады”, -деп [7] Абай өлеңдеріндегі шумақ, тармақ, бунақтардан кеткен қателіктерді де орынды атап көрсетеді.

Абай шығармаларының кейінгі 1977 жылғы [8] басылымында бұрын-соңды айтылып келген ұтымды ұсыныстар қабылданып, жинақты құрастырушы белгілі бір топ ғалымдар: Ы.Дүйсенбаевтың басқаруымен З.Ахметов, М.Мырзахметов, М.Жармұхамедов, М.Мағауин, Қ.Сыздықовтар қатыстырылып, ұлы ақынның әрбір шығармасына текстологиялық жұмыс жүргізілген. Десе де, баспасөз бетінде 1980-90 жылдар ішінде жарияланған академик З.Ахметовтың, Қ.Мұхамедхановтың, М.Мырзахметов пен Қ.Өміралиевтің, Г.Белгер мен А.Исиннің мақалалары Абай шығармаларының текстологиясында әлі де селкеуліктер бар екенін ескертті.

Кейінгі жылдары «Жазушы» баспасынан 2002, 2005 жылдары қайталанып шыққан толық ғылыми жинақтың [9] өзінде дүдәмал жолдар кездесуі – текстологиялық тексерулердің әлі де олқы соғып жатқанынан.

Абай өлеңдерінің жинағында мағынасы айқын бола тұрса да түзетілмей келе жатқан қателіктердің бірі- «Көк тұман алдындағы келер заман» өлеңіндегі:

Әділет пен арлылық, махаббат пен

Үй жолдасың қабірден әрі өткенде,-деген жолдарындағы «үй жолдасың» деген тіркестің мағынасыздығы. Ақынның алдыңғы тармақта санамалап, қабірден ары өткендегі **үш жолдасың**: 1) әділет, 2) арлылық, 3) махаббат деген айқын ойын «әзірше бұрынғы нұсқасы жіберілді» деп түзетпей-ақ келеміз. Аталған 2 томдық толық ғылыми жинақта берілген түсінікте: «... алдыңғы, 1909 жылғы және 1922 жылғы жинақтардағы «**Ой жолдасың...**» деген сөздер өлең мазмұнына қабыспай тұрғаны байқалады, одан кейінгі [1933, 1977 жж] жинақтарда «**Үй жолдасың**» деп басылуы қисынға келе қоймайды. «1954 жылғы жинақта [2т.24 бет] «...**Үш жолдасың** қабірден әрі өткенде», -деп басылған. Бірақ берілген түсінікте «үш жолдасың» деп басылуы туралы еш нәрсе айтылмаған, 1957 жылғы және 1977 жылғы жинақта: ...**Үй жолдасың** қабірден әрі өткенде,-деп басылған, дей келіп, «Бұл жолғы басылымға әзірше (?) бұрынғы нұсқасы жіберілді» [10] [1,181] деген. Осы өлеңнің алдыңғы тармағы да 1909 жылғы кітапта: «Әділет пен арлылық, махаббатпен» - деп басылған болса, 1977 жылғы жинақта: «Әділеттік, арлылық махаббатпен» - деп бұрмаланып басылғанын түсінікте көрсете отырып, жинақта тағы да сол қате нұсқаны қалдырған. Осы жолдардағы «әрі өткенде» деген тіркесте де қателік көзге ұрып тұр. Араб жазуы емлесінде сөз басындағы дауысты дыбыстың алдындағы дәйекше түсіп қалса сөз жіңішке оқыла береді. Білімді маман, көзі қарақты, кеудесі сәулелі оқырман бұл жолдарды тәптіштеп түсіндірусіз-ақ ұғар.

Авторлық қолжазбаның болмауы әрі жоғарыда көрсетілген жинақтарда түсініктердің берілмеуі- коньектуралық тәсілге жүгінуге мәжбүр етеді. Абай өлеңдерінен келесі тармақтарда айтылатын ойға алдыңғы тармақтарда, кейде бастапқы ойды кейінгі жолдарда қорытып түйіндеп отыратын тәсілді жиі кездестіреміз. Мысалы:

Үш – ақ нәрсе адамның қасиеті:

Ыстық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек-немесе,

«Әуелде бір суық мұз – ақыл зерек» деп басталатын өлеңде:

Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста,
Сонда толық боласың елден бөлек...

Біреуінің күні жоқ біреуінсіз,

Ғылым сол **үшеуінің** жөнін білмек. [11]

17-қара сөзіндегі ақыл, қайрат, жүректі ғылымға жүгіндіретін ойын тиянақтап, қысқа да нұсқа жеткізеді. Ақын өзі атап көрсеткен сипаттардың санын да нақтылап отырады.

«Алланың өзі де рас, сөзі де рас» өлеңіне берілген түсінікте де: «Біз де осы түзетуді орынды санадық», -дей отырып, М.Әуезов, Қ.Мұхаметханов дұрыс көрсеткен қателіктерді түземей «және хақ жолы осы деп әділетті» деп басылып келеді. Айтпағымыз дәлелді болу үшін өлеңнің екі шумағын толық келтіргенді жөн санадық.

Махаббатпен жаратқан адамзатты,
Сен де **сүй** ол алланы жаннан тәтті
Адамзаттың бәрін **сүй** бауырым деп,
Және **сүй** хақ жолы деп әділетті

Осы үш сүю болады имани гүл,
Иманның асылы **үш** деп сен тәкхиқ біл.
Ойlandaғы **үшеуін** таратып бақ,
Басты байла жолына, малың түгіл.

Қ.Мұхаметхановтың 1959 жылы жарық көрген «Абай өлеңдерінің текстологиясы жайында» атты зерттеу кітабында: «... Осы соңғы жолға үңіле қарасақ, мағына-мазмұн жағынан да, өлеңдік қисын жағынан да ойсырап жатыр. Абай сөзіне бөтен сөз араласып бүлдіріп тұр» - [12] деп жазған. Айтары айқын, басы ашық санамалап тұрып **алланы, адамзатты, әділетті сүй** деп көрсеткен үш сүюді: «және хақ жолы осы деп әділетті» деп оқысақ оқырман «әділетті хақ жол осы деп, Алланы сүй, адамды сүй,» деп қате түсінер еді. Ақын ойын терең тарата түсіп, келесі шумақта:

Осыларды бұзатын және **үш іс** бар:

Пайда,мақтан, әуесқой-одан шошы, - деп шайтан ісінен сақтандырады.

Руза, намаз, зекет, хаж талассыз іс,
Жақсы болсаң, жақсы тұт бәрін тегіс.
Бастапқы **үшін** бекітпей, **соңғы төртті**,

Қылғанменен татымды бермес жеміс, - деп 10-қарасөзіндегі ойын өлеңмен өрнектеп жеткізеді.

Академик З. Ахметовтың 1993 жылы 6 тамызда «Қазақ әдебиеті» газетінде жарияланған «Абай сөзіне үңілсек» деген мақаласында «Қақтаған ақ күмістей кең маңдайлы» өлеңіндегі:

Қолаң қара шашы бар, кең маңдайлы

Торғындай толқын ұрып көз тандайды,-деген жолдардағы «торғындай» болып жүрген сөзінің «тұрғандай» деп оқылуы әлдеқайда қисынды деп таптық» дейді. «Толқын ұрып тұрғандай» да қисынды болжам арқылы дұрыс түзетілген, тұрақты тіркес. Бірақ аталған ғылыми жинақта бұл сөз де өзгертілмей басылып келеді.

«Жігіттер ойын арзан күлкі қымбат» өлеңіндегі:

Қырмызы қызыл жібек бозбалалар,

Оңғақ пұлдай былғайды бір дым тисе, - деген тармақтағы «пұлдайдың» дұрысы «бұлдай». Пұл-ақша, бұл-материал - мағынасы тұрмысқа қажетті бұйым-мата.

Аттың сынындағы» Мүрсейіт қолжазбасында, 1909,1933,1945,1954 жылдардағы басылымдарда «бұл-бұл қағып» деп басылып келе жатқан соңғы шумақ:

Аяны тұмақты алшы кигізгендей

Кісіні бұл-бұл қағып жүргізгендей,-деген жолдағы «бұл-бұл қағу» фразеологиялық тіркесі «бол-бол қағып» жүргізгендей деп басылған, түсінік берілмеген.

Тұрсын Жұртбайдың «Абайдың астарлы сөздері» [13] деген мақаласындағы «Сегіз аяқтағы» «Қиуадан шауып»-деген жолдағы «қиуа» сөзінің «осы араға килігуінде ешқандай логика жоғы» рас. Дегенмен, осы жол «қиыннан шауып» емес «қиядан шауып» тәрізді естіледі. «қиында» образ жоқ, Бұхар жырау «Қиядан қиқу төгілсе, Атының басын тартпаған»- [14] деп сомдамай ма Бөгенбай батыр бейнесін. Таудың жалаң қия жерлерінен орағыта, қиялай шабу қисынды. Шумақ толғауы тоқсан қызыл тіл туралы болғандықтан айтар ойын әріден тарта орағытып, тұспалдап, астарлап, қиялап келіп, тоқсан ауыз сөздің тобықтай түйінін шешкен асыл сөздің құдіретін образды бейнелеудің көркем үлгісі емес пе?. Әрі әу баста әнмен таралған «Сегіз аяқ» шумақтарының 1-інші, 3-інші, 4-інші, 6-ншы тармақтары көтеріңкі созылыңқы айтылатынын ескерсек «Қи-и-аданның» «қи-у-аданға» ұқсас естілуін аңдауға болар.

Текстологияның басты міндетінің бірі-оқушыға дұрыс түсінік беру. Абайдың «Сегіз аяқ» өлеңіндегі:

Ғылымды іздеп,

Дүниені көздеп,

Екі жаққа үнілдім-деген жолдарына әр түрлі түсінік беру де орын алды. Ертеректе ақынның ғылымды іздеп үнілген екі жағы – Шығыс пен Батыс деп түсіндірілсе, кейіннен ғылым мен дүниені көздеп ұмтылған екі жақ – фәни мен бақи деп түсіндіріліп жүр. Шумақтың соңғы қос тармағындағы түйінінде:

Екі кеме құйрығын,

Ұста жетсін бұйрығын- демей ме? [15] Ұлы ақынның айқын ойын «тереңдетеміз» деп шығыс мен батыстың ғылымын немесе фәни мен бақидың қызығын бірдей іздесең суға кетесің деген теріс ойды Абайға теліп түсініксіздік тудырады екенбіз. Жұмбақ ақын бұл жерде ешнәрсені де жұмбақтамай ақыл таразысының бір басына-білмекке құштарлықтан туған ғылымды, екінші басына алдамшы дүние қызығы - боқ дүниені қойып, жан азығы мен тән азығын таразылаған. «Ғылымның біліп пайдасын, Дүниенің көркін бойламай»-деп екінші бір өлеңінде ойын айқындай түседі. 34 қарасөзінде «...екі дүниенің қайғысына, пәлесіне хауің, екі дүниенің жақсылығына рахатың-бәрі бірдей екен» [16] деп екі дүниені пәни мен бақиды айқын ажырата түсіндіреді. Әр ұғымды өз атымен атаған ақын екі дүниені «екі жақ» демесе керек.

Абайдың атақты «Қыс» өлеңіндегі түсінігі түсініксіз болып келе жатқан «борандай», «ұшпадай» деген теңеулер. Абай басылымдарында «ұшпаға-шоқ-шоқ болып жөңкіген бұлт» деген түсінік берілген, ал марқұм К.Ахметбеков «Ұшпа деп таудың, шыңның немесе жазықтау жердегі төбенің, обаның басындағы тұз құстары қонып отыратын ең өркешті оқшау биікті атайтынын» жазған. Кейіптеудің классикалық үлгісі болған өлеңде шоқ бұлтқа немесе таудың ұшар биігіне оқшырайта бөрік кигізіп-ақ көрейік, ал аязбенен қызара ажарланған не? Т. Жұртбайдың Абай өлеңдеріндегі араб әрпінің жазылуынан кеткен қателері туралы айтқан көкейге қонар уәжі осы өлеңде де көрініс тапқандай. Қысты кәрі құдаға теңеп отырған ақын шыңылтыр аяз әсерінен бөрік оқшырайта киіп, көрік отына жүзі шарпылып қызара ажарланған ұстаға (ؤستاداي, ؤشپاداي) ұқсатпады ма екен деген ойға жетелейді? Ал 1939 жылғы 1977 жылғы жинақтарда «бурадай» деп өзгертілген жолды 1909 жылғы басылымдағы алғашқы қалпына келтірген. Бұрқ-сарқ етіп долдана соққан боранды боранға теңеудің қандай логикалық қисыны бар? «Басын сіліксе, қар жауып, мазанды алған» боранды –бұрқ-сарқ етіп долданған бураға теңеу образды әрі көркем. Текстология ғылымының білгірлері поляк ғалымы Конрад Гурский, [17] орыс ғалымы Д.С.Лихачев [18] та конъектураға өте сақ болуды ескерткен. Неміс зерттеушісі Г. Витковский конъектура (қисынды болжам) арқылы «сөзсіз қате кеткеніне көзің жеткенде түзету енгізуге болатынын «конъектура нужна там, где есть принудительные основания для исправления» [19] дейді. М.Әуезов тәжірибесінде конъектуралық түзеу тәжірибесі өте сирек, десек те, әдеби мұраларымыздың көп жағдайда ауызша және көшірмелер арқылы жетуін ескерсек ақын өлеңдерінің түсініксіз түйткілдерін шешуде мәтінтауда қалыптасқан конъектуралық түзетуге жүгінбеске болмас.

Абай мұрасы ұлттық идеологиямыздың темір қазығына айналған уақытта, «Абайды білу парыз ойлы жасқа» деп ізгі ниетті жүзеге асыруда оқырманға ақынның әр сөзін дұрыс жазып, дұрыс түсіндіру қажет. Ахмет Байтұрсынұлы «Қазақтың бас ақыны» мақаласында: «1903 жылы қолыма Абай сөздері жазылған

дәптер түсті. Оқып қарасам, басқа ақындардың сөзіндей емес... Сөзі аз, мағынасы көп терең. Бұрын естімеген адамға шапшаң оқып шықсаң, азына түсініп, көбінің мағынасына жете алмай қалады... Сондықтан Абай сөздері жалпы адамның түсінуіне ауыр екені рас. Бірақ ол ауырлық Абайдың айта алмағаннан болған кемшілік емес, оқушылардың түсінерлік дәрежеге жете алмағанынан болатын кемшілік», - екенін айта келіп, «Көк тұман алдындағы келер заман» өлеңін толық келтіріп, Абайды қазақ баласы тегіс танып, тегіс білу керек» [20] – дейді. Ана тілімізді бізден әлдеқайда терең түсінген, астарлы мағынасын айтқызбай таныған, өрнекті сөйлеуді өнер деп білген бабаларымыз жайлы А.Байтұрсынов айтқан пікірдің өзектілігі бүгінгі күні бұрынғыдан да арта түспесе кемімегені айқын.

Ақын мұрасының конондық тексін қалыптастыруда абайтану іліміне адал атпал азаматтарымыздың, ғалымдарымыздың ұлы ақынның асыл мұрасын тозақ тұттырмай тер төгіп, текстологиялық зерттеулер жүргізгені, көз майын тауысып, маңдай терін төккені белгілі. Десек те, Абай шығармаларынан әсіре бояу, асыра астарлы мағына іздеу де ізден жаңылдырар ілкі түсінбестікке соғуы мүмкін.

Ақынның 150 жылдық мерейтойы қарсаңында жарық көрген «Абай және қазіргі заман» атты зерттеулер жинағында академик С.Қирабаев «Абай шығармаларын текстологиялық тұрғыдан зерттеу бүгінгі күннің ең қажет мәселесі. Бұл салада басталған жұмыс аяғына жетіп көрген емес. Ақын кітабын кезекті жариялау, көбінесе мерейтойларға байланысты жүргізіледі де, жаңа жинақ ылғи асығыс дайындалады. Қолжазбалар мен шыққан кітаптар тексін салыстыра қарауға уақыт жетпей қалады, ...алақұлалықтар Абай шығармаларында бірқатар кездеседі», - [21] деген өзекжарды ойының, ескертуінің бүгінгі күнге дейін күн тәртібінен түспей, текстологиялық тұрғыдан дәлелденген тіркестер мен сөздердің түзетілмей, қате басылып келе жатқаны қынжыларлық жай.

Зерттеуді қаржыландыру көзі – жеке тұлға: Қожағұлов Сайлаухан Қажыбекұлы

І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университетінің қауымдастырылған профессоры.

Пошта индексі.- 040000, Талдықорған қаласы Мүшелтой шағын ауданы, №12 үй, 24 – пәтер, Жұмыс телефоны: 8(728)2 22 16 67/ 1145; ұялы телефоны: 8 701 695 30 76; 8 777 685 73 77

ӘДЕБИЕТ

[1] Әуезов М.О 20т. ТШЖ., 17т. 226 б.

[2] Әуезов М.О 20т. ТШЖ., 17т. 228 б.

[3] Әуезов М.О 20т. ТШЖ., 17т. 229 б.

[4] Мұхаметқанов Қ. «Абай шығармаларының текстологиясы» Алматы, 1959, 85 б. [5] Кенжебаев Б. Кенжебаев Б. «А.Құнанбаев» Қазақ әдебиеті тарихының мәселелері (Мақалалар жинағы). - Алматы: Ғылым, 1973.83 б.

[6] Бөжеев М. Абай өлеңдерінің текстологиясы туралы. Қазақ фольклоры мен әдебиет шығармаларының текстологиялық зерттелуі. «Ғылым» баспасы. 1983.

[7] Мырзахметов М. Абайтану тарихы, Алматы „Ғылым“1994., 40-бет.

[8] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 1977 ж.

[9] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 2002 ж.

[10] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 2005ж

[11] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 2002ж

[12] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 2005ж

[13] Мұхаметқанов Қ. «Абай шығармаларының текстологиясы» Алматы, 1959, 85 б.

[14] Бес ғасыр жырлайды. «Жазушы» баспасы 1984 ж. үш томдық өлеңдер жинағы.

Құрастырғандар: *М. Байділдаев, Мұхтар Мағауин.*

[15] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 2005ж

[16] Абай Құнанбайұлы. 2т.ТШЖ. -Алматы: «Жазушы» 1977ж

[17] Нечаева В. С., Konrad Górski. «Sztuka edytorska. Zarys teorii», «Изв. АН СССР ОЛЯ», 1956, т.15, в. 6; Борисов В. М., Вопросы атрибуции в книге Конрада Гурского «Искусство издания», в сб.: Вопросы текстологии, в. 2, М., 1960.

[18] Лихачев Д.С. Текстология (краткий очерк) Изд. "Наука" М. Л. 1964.

[19] Witkowski G. Textkritik und Editionstechnik тугукук Schriftwerke. Ein Methodologischer Versuch. Leipzig, 1924, S.20

[20] Байтұрсынов А. Ақжол, Алматы, «Жалын» 1991, 217б.

[21] Қирабаев С «Абай және қазіргі заман» А., Ғылым, 1994, 9-бет

Автор туралы мәлімет:

Қожағұлов Сайлаухан Қажыбекұлы - І.Жансүгіров атындағы Жетісу мемлекеттік университеті Талдықорған қаласы, Қазақстан Республикасы, қазақ тілі мен әдебиеті кафедрасының қауымдастырылған профессоры, ғылыми атағы; филология ғылымдарының кандидаты, электрондық адресі: Sailau.24@mail.ru

УДК 821.512.122-1

С.К.Қожағұлов

Жетысуский государственный университет им. И.Жансугурова, г. Талдықорған

**БУДЕМ ВНИМАТЕЛЬНЕЕ
К ПОЭТИЧЕСКОМУ НАСЛЕДИЮ АБАЯ**

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические основы текстологии, дается научное обоснование изучения истории текста, излагаются основные принципы современной текстологии и первоначальные текстологические опыты в казахской литературе, способствование систематизации и изданию книг Абая Кунанбаева. Первые текстологические изыскания по стихам Абая были предприняты по той простой причине, что несоответствие отдельных стихов общему настрою и звучанию поэзии Абая резко бросалось в глаза. Разнообразные списки стихов Абая, имеющиеся в народе, сборник произведений поэта, опубликованный К. Искаковым в Петербурге в 1909 году, переиздание сборника Мурсеитом – все это в совокупности явилось предпосылкой для текстологического изучения наследия Абая. Собираание произведений поэта нередко сопровождалось текстологическими погрешностями. Поэтому, статья посвящена обзору основных этапов развития казахской текстологии, начиная с первых опытов Каюма Мухаметханова, осуществившего текстологический анализ произведений Абая Кунанбаева. Автор излагает основные принципы современной текстологической науки, без которой невозможны правильная систематизация и подготовка к изданию художественных произведений, акцентируя внимание на сложностях, возникающих перед текстологами в процессе работы над текстом. Рассмотрен первый сборник произведений поэта, текстологические изыскания по стихам Абая.

Ключевые слова: Текстология, разночтение, канон, издание, корректор, наследие, трансформация текста, концептуальное положение.